

Ethiek in het bos- en natuurbeheer, waar zijn we?

In mei 2001 kwam een rapport uit van Fern, getiteld 'Behind the logo; an environmental and social assessment of forest certification schemes'. Het rapport is gebaseerd op case studies door: WWF France, Taiga Consulting, Taiga Rescue Network, Robin Wood, NRDC, Fern, Finnish Nature League en Greenpeace International en concludeert dat het FSC momenteel het enige betrouwbare systeem biedt voor boscertificering. Toen ik in NBT nr. 4 twee artikelen las van E.J.M. Aertsen, viel mij op dat hij van dit rapport geen inhoudelijke melding maakte. Terwijl de milieubeweging in dit rapport juist in alle helderheid inzicht verschaft in de vraag waarom zij ten aanzien van boscertificering vasthoudt aan het FSC-systeem. Een gegeven waarover de heer Aertsen zijn ergernis in beide artikelen hier en daar liet doorschemeren.

Hoewel beide artikelen sterk mijn aandacht trokken, was er één specifieke passage op pagina 24 die mij aanzette tot het schrijven van deze tekst. Hij beschrijft er de conclusie van mevrouw Vos betreffende de verschillen tussen FSC en andere keurmerken. Haar oordeel dat er buiten FSC eigenlijk geen alternatief is, is, zo zegt hij, gebaseerd op argumenten en onderzoeken van de milieubeweging, waaruit bij andere keurmerken allerlei tekortkomingen zou-

den blijken. Dit oordeel was te verwachten omdat de milieubeweging maar één keurmerk erkent en verder alle andere keurmerken afwijst.

Deze weinig genuanceerde tekst impliceert, althans in mijn interpretatie ervan, dat de milieubeweging stelselmatig andere keurmerken dan het FSC afwijst en bovendien incapabel is om objectief onderzoek te verrichten. Dit soort implicaties zouden ons weer terugbrengen naar het inproductieve denksysteem van 'wij-tegen-zij', een stadium waarvan ik hoopte dat we het reeds enige tijd achter ons hadden gelaten. We kwamen er namelijk achter dat in dat denksysteem wel conflicten waren te vinden, maar geen oplossingen. Evenwel pleit de heer Aertsen voor een nieuw en onafhankelijk onderzoek, dat een meer objectief resultaat moet bieden. Wie had dat verwacht...?

Ethisch inzicht

Evenals de heer Aertsen erger ik mij enigszins aan de duurzame patstelling tussen de milieubeweging en de houtindustrie. Maar mijns inziens bestaat de patstelling tussen de milieubeweging en de houtindustrie, niet door onwil. Er lijkt tussen de milieubeweging en de houtindustrie geen open dialoog mogelijk. Er heerst een wederzijds wantrouwen dat heeft geleid tot een soort gescheiden ontwikkeling, min of meer naar analogie van MacArthur en Wilson's eilandtheorie uit 1967. Mijns inziens wordt dit wantrouwen gevoed door een structureel gebrek aan ethisch inzicht binnen het bos- en natuurbeheer. Het gebrek hieraan betekent ook

dat er geen neutrale 'grond' is waarop een open dialoog over het handelen in het bos- en natuurbeheer, gevoerd zou kunnen worden.

Ik zal hierna, mede aan de hand van het rapport van Fern, proberen aan te geven wat ik precies bedoel. Fern definieert boscertificering als volgt:

'Forest certification is a tool to help consumers choose ethical and environmental products from well-managed forests.'

Uit deze definitie blijkt reeds een verwarring omtrent de inhoud van het woord ethical. Immers, ethisch wil in dezen onder meer zeggen dat deelbelangen - ecologische, economische, of sociale - niet onevenredig zwaar mogen wegen. Dat is, in verkapt vorm, het democratiebeginsel waarop onze samenleving is gebouwd. Toch voegt Fern het woord environmental nog toe in haar definitie. Dat is strikt genomen overbodig en maakt het rapport onnodig 'gekleurd'. Een kleuring die Fern sowieso deels had kunnen voorkomen door haar onderzoek niet te beperken tot een sociale en ecologische evaluatie, maar ook het economische aspect erin mee te nemen. Gebrek aan ethisch inzicht is niets nieuws in de bosbouw. Lloyd C. Irland (1994) beschreef dit probleem bijvoorbeeld als volgt:

'The issue of timber supply and forest management has become a worldwide concern in recent years. The ongoing debate between timber harvesters arguing for jobs and economic development and environmentalists arguing for the conservation of old-

The dramatic landscape of British Colombia is being changed forever by logging. This example shows an SFI-certified logging operation

growth forests and endangered species is often couched in moral terms, but the industry has no broad ethical framework for evaluating contradictory priorities'.

Ook binnen de discussie over boscertificering is te zien dat morele termen niet alleen in de definitie maar ook in de achterliggende terminologie, een fundamentele plaats innemen:

'Although governments have developed different definitions of sustainable forest management, most NGO's prefer to promote the term 'responsible forest management', or definitions that reflect the concept of sustainability developed in Rio, in 1992, i.e.: environmentally sound, economically viable and socially responsible forest management' (Fern, 2001).

Verantwoordelijk bosbeheer

Hier wordt de stap gemaakt van duurzaam bosbeheer, waarbij de hardnekkige onduidelijkheid blijft bestaan waar die duurzaamheid dan betrekking op heeft, naar verantwoordelijk bosbeheer. Verantwoording impliceert een eerst gestelde vraag. Hoewel wij al enige tijd weten dat de vraag om verantwoording in dit geval uit drie hoeken komt, namelijk een sociale, een economische en een ecologische, lukt het ons schijnbaar niet om deze drie aspecten in ons antwoord gelijk te bedienen. Hoe lossen we dit op? Irland constateert het probleem, maar komt niet echt tot een sluitende oplossing.

De idee van een georganiseerde professionele ethiek is in ieder geval een intellectuele en morele absurditeit, geeft ook hij aan. Ook al schieten de 'business codes'

wereldwijd als paddestoelen uit de grond. Ethische principes kunnen immers niet worden geformuleerd op basis van afspraken of autoriteit. Wel heeft de ethiek als wetenschap de plicht om te zoeken naar gedeelde waarden en normen die onder gelijke omstandigheden voor iedereen gelden. Hiervoor is echter een continue internationale, interreligieuze, interculturele en interdisciplinaire dialoog noodzakelijk, die tot nu toe nooit is gevoerd (Gijsbertsen & Van Kernen, 2001).

Subjectiviteit

Het kan dus niet anders zijn, dan dat in de patstelling waar we hier mee te maken hebben, de pot de ketel verwijt dat ze zwart ziet, waarbij beide partijen beide rollen om de beurt vervullen. Want er bestaat in het bos- en natuurbeheer geen beroepsethiek waaraan het handelen in en om deze sector kan worden getoetst. In een ethiek, dat wil zeggen een op schrift gestelde gedragscode, ligt dus ook niet de oplossing. De structurele oplossing van deze patstelling ligt namelijk niet in een

The winter grazing rights of reindeer herds owned by Sweden's indigenous people, the Sami, being contested by local forest owners. Certification schemes have a vital role to play in the dispute

objectieve benadering. De oplossing ligt juist verscholen in de subjectiviteit en dan met name in het vermogen om hiermee om te gaan.

Van inhoud naar houding

Ons probleem is, dat wij dat niet goed meer met subjectiviteit kunnen omgaan. We zijn het ontwend. We kunnen niet leven met paradoxen. Verschillende meningen moeten zo snel mogelijk tot een consensus worden samengesmeed. We willen snelle oplossingen. Een heldere probleemdefinitie, haalbare doelen en een concrete uitwerking van die doelen. En soms kun je inderdaad volstaan met deze rationele, wetenschappelijke aanpak. Maar niet wanneer in een probleem zo

nadrukkelijk subjectieve aspecten (zelfs het menselijk subject zelf), een hoofdrol spelen.

De belangen van de milieubeweging of de houtindustrie staan niet centraal in dit conflict. Zoals Fern in haar definitie terecht aangeeft, gaat het erom de consument de mogelijkheid te bieden een steentje bij te dragen aan goed bosbeheer. Het draait om bossen en om mensen. Zij staan centraal in dit conflict. Dat maakt het conflict tot een ethisch dilemma en dat is meer dan een probleem. Een ethisch dilemma raakt iemands persoonlijke bestaan, een probleem doet dat niet. Een zuiver objectieve oplossingsmethode voor dit conflict bestaat daarom niet. Een objectief rapport biedt mijns inziens

dus ook geen uitkomst. We moeten ophouden te denken in termen van inhoud en beginnen met denken in termen van houding (Gijsbertsen & Van Kemenade, 2001)! In deze lijn doordenkend moet dus niet worden gezocht naar een ethiek, maar naar een ethos; een ethische levenshouding. Dat betekent dat iemands individuele levensbeschouwing een uitgangspunt kan zijn voor diegene zelf, ook wanneer hij/zij met anderen in gesprek gaat. Maar het wordt nooit een uitgangspunt voor die ander. Een ethische houding kan alleen samen gezocht worden en niet individueel. In de open dialoog die hiervoor nodig is moeten we dus bereid en in staat zijn om onszelf tijdelijk weg te cijferen, om goed te kunnen horen wat die ander ons te zeggen heeft. En vice versa. In die dialoog ontstaat het neutrale terrein waarop deze patstelling kan worden doorbroken.

Behind the logo; een samenvatting

Tegen deze achtergrond lijkt het me zinvol om het rapport van de milieubeweging hier kort samen te vatten. De milieubeweging heeft haar best gedaan om een vergelijkend rapport te schrijven over de vier grootste certifice-

The number of hectares certified under the FSC, the PEFC, the CSA and the SFI (March 2001)

	Total number of hectares	Smallest-largest certification (in ha)	Region where the scheme operates	Years in which certification took place	Total number of certificates
FSC	22.165.741	5-1.800.000	Global	1996-2000	284
PEFC	32.370.000	Mostly regions	European	2000-2001	Unclear
CSA	4.215.000	12.000-1.000.000	Canada	1996-2000	10
SFI	11.336.032	4.050-2.914.980	US and Canada	2000-2001	21

Tabel 1. Belangrijkste conclusies uit het Fern rapport

FSC:	<ul style="list-style-type: none"> - De klachtenprocedure heeft verbetering. - Men is zowel actief op het gebied van standaardisering als op het gebied van accreditering.
PEFC:	<ul style="list-style-type: none"> - Slechts een systeem-standaard, geen resultaat gerichte standaard. - Er zijn geen minimale ecologische of sociale drempels gedefinieerd. - Grote inhoudelijke verschillen tussen nationale standaarden; er is geen overkoepelende lijst van principes en criteria waaraan nationale standaarden zich moeten conformeren. - Er zijn geen duidelijke regels die beschrijven hoe certificering plaats moet hebben; in sommige landen zijn bossen hierdoor gecertificeerd zonder een bezoek door een derde partij (Duitsland); in andere landen zijn bossen als gecertificeerd geregistreerd terwijl certificeerders nog niet zijn geaccrediteerd (Zweden en Finland). - Boscogenaren en industrie worden in de gelegenheid gesteld het proces te domineren. - Het systeem heeft vooral hele regio's gecertificeerd, in plaats van bosbeheerseenheden.
SFI:	<ul style="list-style-type: none"> - Zwakke, flexibele standaard, open einde. - Bedrijven zijn grotendeels vrij om te bepalen volgens welke criteria zij worden beoordeeld. - De belangrijkste indicatoren kunnen in een kantoor worden gevalueerd. - Beslissingsbevoegdheid wordt niet gedeeld met andere belangengroeperingen dan de industrie. - Sociale elementen hebben geen deel in de certificering. - Bedrijven met een SFI-certificaat kunnen hout labelen uit bossen die niet zijn gecertificeerd.
CSA:	<ul style="list-style-type: none"> - Geen label en geen chain of custody. - Heeft aan het PEFC gevraagd om hun systeem te sponsoren, vermoedelijk met het doel hun logo te gebruiken. - Het bedrijf dat een certificaat aanvraagt beslist op welke punten hij wenst te worden beoordeeld.

ringssystemen (zie tabel 1). Je kunt inderdaad twisten over de vraag of het een objectieve rapportage is geworden, zoals je dat bij iedere rapportage kunt doen. Ik vind dat je daaraan voorbij moet gaan. Liever probeer ik te ontdekken vanuit welke houding het is geschreven. Ikzelf kon op die manier geen onwil in het rapport ontdekken om te praten over wederzijdse erkenning. Een beknopte samenvatting:

'The consultants collected their answers from written information, web-sites, face-to-face interviews and telephone interviews. To ensure that their information was factual and correct, each report was sent to representatives of the relevant certification scheme (or affiliated organisations) for comments before publication; where factual errors were noted, changes were made to correct them' (Fern, 2001).

Fern heeft bij haar studie gebruik

gemaakt van een veelheid aan rapporten, waaronder tevens dat uitgebracht door de Confederation of European Paper Industries (CEPI), waarvan dhr. Aertsen tevens melding maakt aan het einde van zijn openingsartikel in het NBT nr.4. De belangrijkste handi-

cap van de matrix die zij uitbrachten is echter dat hij is gebaseerd op zelfevaluaties door de verschillende certificeringssystemen. CEPI heeft het niet als haar taak opgevat om de aan haar verstrekte informatie te beoordelen op betrouwbaarheid. Enkele

- Under the criterion *'there are rules established to ensure no single interest dominates the decision-making proces*, the PEFC, FSC, SFI and CSA all score double plusses. However, with the exception of the FSC, all schemes have rules that allow one single interest (...) to dominate the decision-making process.
- The criterion *'requirement for certification applicants to be certified to ISO 14001 or EMAS'*, indicates plusses for PEFC Finland/FFCS, PEFC Germany, and double plusses for SFI, PEFC Sweden, and CSA. However ISO or EMAS certification is not a requirement for any of these schemes.
- As CEPI states: *'The matrix provides little information on the actual content of the forestry performance standards and the level at which they are set. And therefore ithe matrix provides no real indication of a scheme's relative effectiveness and efficiency in actually promoting sustainable forestry management on the ground'*. (Fern, 2001)

High-altitude old-growth forest of Aitatsivaara, Finland. Tens of hectares of this old-growth forest have been logged and certified under the PEFC Finland scheme (FFCS)

voorbeelden van de problemen die hierdoor ontstaan bij het gebruik van de matrix worden door Fern en door CEPI zelf, weergegeven:

Het rapport Behind the logo staat vol met schokkende en minder schokkende conclusies, van de eerste tot de laatste pagina. Hoewel het FSC er vrij goed vanaf komt, wordt ook hierop kritiek geleverd. De belangrijkste kri-

tielpunten, vrij vertaald, staan in het kader onderaan pagina 33.

Uiteindelijk concludeert Fern:

'Despite calls from governments and others to develop a framework for mutual recognition between different forest certification schemes, this report shows that at present the differences between these four certification schemes appear to great to justi-

fy mutual recognition' (Fern, 2001).

Ik vind dat de informatie die Fern in haar rapport presenteert overtuigend is en van meer getuigt dan het stelselmatig afwijzen van andere certificeringssystemen dan het FSC. Wel is het jammer dat het rapport niet met iets constructiefs afsluit. Voor wie zelf zijn mening wil vormen over de waarde van dit rapport is het in zijn geheel gratis in pdf-formaat te downloaden vanaf onder andere www.taigarescue.org.

Literatuur

Fern, 2001. Behind the logo, an environmental and social assessment of forest certification schemes.
Gijsbertsen, B.C. & Kemenade, J. van, 2001. Bosbouwkundig vakmanschap, een verkenning van ethische verantwoordelijkheden. Hogeschool Larenstein, Velp, afstudeerscriptie.
Irland, L.C., 1994. Ethics in forestry, Timber Press, Portland, Oregon.

REACTIE

Wederzijdse erkenning en begrip!

De reactie van de heer Gijsbertsen heb ik met interesse gelezen. Het artikel is zeer helder geschreven is en goed onderbouw. Desondanks verschillen de heer Gijsbertsen en ik op een aantal punten van mening en deze punten wil ik dan ook graag toelichten.

Hoewel het door de heer Gijsbertsen aangehaalde citaat door sommigen wellicht weinig genuanceerd gevonden kan worden, geeft het feitelijk gezien wél weer wat de praktijk van boscertificering van vandaag is. Even verderop in het geciteerde artikel geef ik ook aan waarom ik kom tot de uitspraak: 'Helaas wil de milieubeweging niet ingaan op de verzoeken van andere keur-

merken om samen te werken bij de ontwikkeling van deze keurmerken'. Herhaaldelijk wordt de milieubeweging uitgenodigd om gezamenlijk een stap verder te komen in de ontwikkeling van boscertificering en de daarbij behorende certificaten. Ter illustratie: tot dusver heeft in geen van de landen waar PEFC actief is één van de milieuoorganisaties het aanbod geaccep-